

לֹא הוֹכְשָׁרוּ לְמִלְאֶכֶת שָׁמַיִם אֲלָא עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בְּלִבָּהּ, וצבע תולעת שני ששימש לצביעה במלאכת המשכן אינו מגוף התולעת, אלא מתוך גרגרי צמח (כעין חרוב) שהתולעת בתוכם (רבנו בחיי שמות כה, ג, וראה רש"י ישעיה א, יח ורמב"ם פרה אדומה ג, ב), או שבצבע לא אכפת לן אם אינו טהור (ש"ת חת"ס יו"ד רעו). ואמנם לדעת הבבלי התחש מין טהור, אבל בירושלמי (ה"ג) נחלקו רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן, לדעת רבנן הוא מין טהור, ולדעת רבי יהודה ורבי נחמיה הוא מין טמא.

וְלֹא תֵלֵא אֵילָן, דְּאֵלוּ הֵתָם טָמֵא וְהָכֵא טְהוֹר, שהמקשה סבר שאילו התחש מין טהור, לא היה מדמיו התנא למין טמא, שבפסחים (ג, ב) מצינו שרב הקפיד על הממשיל למין טמא, והתרצן סבר שהוא טהור, ומאחר ואין בדומה לו מין טהור, המשילו התנא למין טמא (חתם סופר).

הֵינּוּ דְמִתְרַגְמִינָן 'סְסוּגוֹנָא', שאם נאמר שהיה תלא אילן ממש שהנקרא בלשון הקודש תחש, הוא הנקרא בלשון ארמי או כשדי תלא אילן, היה לו לתרגום לתרגם 'תלא אילן', אלא שהיה התחש בריה מיוחדת שנבראה עבור המשכן, ואין לו שם בשום לשון, ועל כן תרגם 'ססגונא' (חתם סופר).

שִׁשָּׁשׁ בְּגוֹנִין הֶרְבָּה, שמח התחש בגונו (רש"י), ויש שפירש שאינם יפים, ושמח בחלקו (הדרש והעיון פר' תרומה, מאמר רי), ויש שפירש, שמשוה רבינו שמח בגונו התחש (הערוך ערך ססגון).

'אוּ בְעוֹר רִיבָה עוֹר בְּהֵמָה טָמְאָה, וְשִׁלְקָה בִיד כְּהֵן, שְׁלוּלֵי הַרְיבֵי הֵינּוּ אוֹמְרִים שֶׁהַפְּסוֹק עוֹסֵק דּוֹקָא בְעוֹר הַדּוּמָה לְצַמֵּר שְׁנֵאמַר לְפָנָיו שֶׁהוּא מְבַהֵמָה טְהוֹרָה [שִׁסְתָּם צִמֵּר הוּא שֶׁל כְּבָשִׂים, רָאָה לְעֵיל (כז, א)], או דומיא דמשכן שנאמר בו עורות אילים. והוצרך לרבות גם בגד שלקה ביד כהן, שמאחר ואמר הפסוק 'והבגד כי יהיה בו נגע צרעת וגו', והראה את הכהן' (ויקרא יג, מז-מט), יש לומר דוקא כגון זה שהיה בו נגע קודם שהראה לכהן (תוס' וריטב"א). ולמדים שני לימודים מיתור אחד, כי מסבירא אין לחלק בין עור בהמה טהורה לעור בהמה טמאה, וכן בין לקה קודם שבא ליד כהן ללקה אחר שבא ליד כהן, ורק מחמת הפסוקים היינו מחלקים כן, לכן די בריבוי אחד לשני הדינים, כי שקולים הם ויבואו שניהם (ריטב"א).

קֶצֶץ מְכוּלָן וְעֵשֶׂה אַחַת מֵהֶן, שקצץ מהמינים המוזכרים בתורה [צמר פשתים ועור (ויקרא יג, מח)], וחיברם לכסות אחת (רש"י), ויש מפרשים, שהכוונה לענין שיעור הבגד, שאם תפר מטליות שאין בכל אחת שלש על שלש, מטמא בנגעים, שהתפירה היא כאריגה המחברת את הכל לבגד אחד (מאירי; רמב"ם טומאת צרעת יב, יב).

מָה לְנִנְעִים שִׁכָּן שְׁתֵּי וְעֶרְב טָמֵא בְּהֵן, מה שאין כן לטומאת מת שאין שתי וערב טמא בו [כמבואר להלן (סד, א)] (תוס'), ואפילו אם נגע במת, כל שכן באהל (תוס' רא"ש).

הַאֲמַר בְּמַת שְׂאִינּוּ מְטָמֵא אֲלָא בְּכוֹתֵי, הלכה למשה מסיני, ואין ללמוד קל וחומר משרצים שמת יטמא אף פחות מכזית (תוס'), ואף על פי שהוא הלכה למשה מסיני, אמרו חכמים טעם, שתחילת בריותו של אדם כזית (רמב"ם טומאת מת ג, ב).

גְּמָרָא. כְּתִיב הָכֵא זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם פִּי יְמוֹת בְּאֵהָל, פסוק זה אינו מיתר לגזירה שוה, שהרי הוא מלמד על אדם וכלים הנמצאים באהל, והגזירה שוה נלמדת מהפסוק 'והזה על האהל' (פסוק יח) העוסק בטומאת האהל עצמו, ונקטה הגמ' את הפסוק 'זאת התורה אדם כי ימות באהל', שהוא פתיחת הפרשה של דיני טומאת אהל (ריטב"א לעיל כז, ב). ויש שפירש, שהגזירה שוה מהפסוק 'זאת התורה אדם כי ימות באהל', שהכתוב היה יכול לומר 'אדם כי ימות בבית', ונקט 'אהל' לגזירה שוה (פני יהושע).

וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֵהָל עַל הַמִּשְׁכָּן, מָה לְהֵלֵן שֶׁל פְּשֵׁתָן קְרוּי אֵהָל וְכוּ', ואף שהייעוץ שהיו על המשכן היו יריעות עיזים ועליהם נאמר 'ועשית יריעות עיזים לאהל על המשכן' (שמות כז, ז), כיון שהפסוק מדבר על הקמת המשכן והתבאר לעיל בסדר הקמת המשכן שהיו כמה מכסים למשכן, והמכסה התחתון על הקרשים היה שש משזר ועליו נאמר 'ויפרוש את האהל על המשכן' (שם מ, יט) [והוא הכיסוי היחיד הקרוי בכתוב 'אהל']]. מזה נלמד שאהל הוא מפשתן (תוס' בפ' ראשון; רמב"ן בפ' שני), ו'על המשכן' שאמר הכתוב, הכוונה לצורך המשכן (שפת אמת, וראה רמב"ן מה שיישב בזה).

ויש מפרשים, שלמשכן היו כמה מכסים, התחתון מפשתן וצמר, ומעליו יריעות מצמר עזים [ומעליהם מכסה או מכסים נוספים, ראה גמ' להלן], וכוונת הפסוק, 'ויפרש את האהל' - שהוא המכסה השני שהיה מצמר עיזים, 'על המשכן' - שהוא המכסה התחתון שהיה מפשתן והוא נקרא משכן, וכמאמר הכתוב 'את המשכן תעשה עשר יריעות שש משזר' וגו' (שמות כז, א), ואם כן אין כוונת הגמ' ללמוד מתיבת 'אהל', אלא כוונתה ללמוד מתיבת 'משכן', ש'משכן' האמור בפסוק הכוונה ליריעות פשתן, והגזירה שוה היא, שמצינו ש'משכן' קרוי אהל, כמאמר הכתוב 'את משכן אהל מועד' (שמות מ, ב) (רמב"ן בפ' ראשון; ריטב"א).

אֵהָל אֵהָל רִיבָה, שחזר הכתוב על תיבת אהל כמה פעמים, שאמר הכתוב 'זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים' (במדבר יט, יד), ללמד שגם אם אין החוטים שזורים וכפולים, טמאים בטומאת אהל (מהרש"ל, ע"פ רש"י סוכה כא, א ד"ה אהל).

הַשְׁתָּא עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה לֹא מְטָמֵא, עוֹר בְּהֵמָה טָמְאָה מִיבְעִינָא, והוכיחה מספיקו של רבי אליעזר, ולא ממשנה מפורשת 'מוסף עליו העור שהוא מטמא משום אהלים' (כלים כז, א), משום שרצתה לדון בספיקו (מרומי שדה).

מָה תַּחְתּוֹן קְרוּי אֵהָל אֵף עֲלִיּוֹן קְרוּי אֵהָל, וכיון שלמדים מהמשכן, יריעות אילים מאודמים ויריעות עזים מיטמאים באהל, שהרי היו מכסים לעצמם, והם בכלל 'אהל' שאמר הכתוב, אבל היריעות התחתונות שהיו מעורבות מצמר ופשתים, רק הפשתים מיטמא באהל ולא הצמר, שנתקבל בקבלה שיעקר טעם הטומאה באהל המשכן הוא מחמת הפשתן, ולשון הכתוב 'שש משזר' (תוס' ר"ד לעיל כז, ב), ויש סוברים, שאף הצמר מיטמא באהל, שכל מרכיבי היריעות נכללים ב'אהל' ומימלא בטומאת אהל (ריטב"א).

ואם ישנם כמה כיסויים באהל זה על גבי זה, כולם מיטמאים בטומאת אהל אם הם ממינים המיטמאים, שהרי הילפותא היא מהמשכן לו היו כמה כיסויים (הערות הגר"ש אלישיב).